

Art Romànic

El Naixement a les pintures de Barberà

per Ramon Vall i Rimblas

Volent dedicar aquest article del Nadal d'enguany a la contemplació i comentari d'alguna de les nostres figuracions romàniques nadalenes, m'ha semblat escaient proposar-vos l'absis de l'església de Barberà que tenim tan a la vora. Són unes pintures originals, que poden datar-se a cavall dels segles XII i XIII, que es conserven al lloc primitiu, i en una església en la que encara hi ha culte. A l'absis major podem veure-hi

hi ha la visita dels Reis a Herodes i la seva adoració: mentre l'últim rei es despeix d'Herodes, el primer ja ofereix els seus dons a l'Infant que s'endevina assegut a la falda de la seva Mare, la qual li fa de tron.

Com sabem prou bé, les representacions del cicle nadalenc són molt corrents a la iconografia romànica; es basen no solament en els textos canònics, és a dir els admesos oficialment per

lat evangèlic, ni canònic i apòcrif: no pot relacionar-se de cap manera amb les llevadores que, segons els apòcrifs, acuden a la Mare de Déu per assegurar-se de la seva virginitat, perquè enlloc es diu que rentessin l'Infant. La mateixa escena es repeteix a les pintures de l'absis de Polinyà i a les parets de Sorpe i de Santa Maria de Taüll (aquesta pràcticament perduda). No figuren, que sàpiguem, en cap més representació pictòri-

Aspecte general de les pintures de Barberà.

representat el cicle nadalenc pràcticament complet: la Visitació de la Mare de Déu a santa Isabel; l'escena del Naixement, segons la tradició bizantina, és a dir amb la Mare de Déu ajeguda al llit conversant amb sant Josep, i l'Infant descansant, embolcallat, en un bressol a part i escortat pel bou i la mula; dues dones banyen el Nen Jesús dintre d'un cubell de fusta; un àngel anuncia la bona nova a uns pastors que el contemplen dempeus; i, en una escena doble,

l'Església com a inspirats per l'Esperit Sant, sinó també en els Evangelis dits apòcrifs, no reconeguts com a autèntics i que a vegades fins i tot incorren en asseveracions heterodoxes: la presència del bou i de la mula, el nombre dels Reis i la seva mateixa condició reial, alguns detalls populars de la fugida a Egipte, etc., els devem precisament a aquests relats apòcrifs.

L'escena del bany de Jesús que figura a Barberà no la trobem, però, en cap re-

ca catalana. En coneixem, sí, la que el Mestre de Cabestany esculpí al portal de l'església del Voló i del que ens ocuparem fa uns anys. En canvi l'escena era molt corrent a les representacions nadalenes bizantines, en les que pràcticament no hi falta mai.

Alguns autors han volgut veure en aquesta escena tota una prefiguració del baptisme de Jesús i de la remissió dels nostres pecats que havia d'obrar, els quals serien rentats juntament amb

Ell dintre d'aquesta tina. Creiem que potser no s'ha d'anar tan enllà i que no cal veure-hi cap símbol trascendent, sinó senzillament la representació d'una escena que es repetia constantment en la vida corrent quan a una casa hi havia un nadó: el bany que calia fer-li per netejar-lo de la pròpia brutícia, incrementada notablement per l'embolcallament degut als bolquers, costum que ha perdurat fins gairebé els nostres dies.

Tot i que durant l'edat mitjana s'anà perdent l'hàbit que havia caracteritzat l'època clàssica de servir el cos net, no per això es descuidà totalment aquest aspecte de la higiene. Per un cantó, evidentment, s'anà defugint l'assistència als banys públics, considerats llocs de

Sofia, anomenà Sophianae; dintre el mateix segle l'emperador Maurici va acabar-hi els de les Blanchernes que havia començat el seu antecessor Tiberi. També ens consta que Carlemany en construí a Aquisgrà, la seva capital. La cort dels reis asturs tampoc defugia els banys: tant Alfons I (791-842) com Ramir I (842-850) en construïren.

El mateix sant Benet, en la seva Regla, prescriu que es proporcionin banys als malalts sempre que els precisin, si bé estableix que es concedeixin més rarament als monjos sans, i més encara els joves: així doncs, les *Consuetudines Farfenses*, del segon quart del segle XI, ens expliquen que al monestir de Farfa, a la vora del refector, hi havia unes crip-

ris depassaven els 26. S'hi separaven els homes de les dones, i els cristians dels jueus i sarraïns, destinant a cada grup un dia diferent.

Qui no volia o no podia anar als banys públics no tenia més remei que banyar-se dintre d'un cossi de passar bugada: al seu fons s'hi col·locaven uns draps per evitar clavar-se alguna estella. Dintre d'aquests cossis o d'algun gibrell es rentaren els nadons fins gairebé els nostres dies. A Barberà i Polinyà hi trobem el cubell de fusta. A Sorpe el gibrell.

* * *

Ja hem dit abans que no creiem que l'autor de les pintures hagués volgut donar cap significació transcendent a l'es-

Detall de Barberà.

Escena del lavatori de Polinyà.

platxeri i disbauxa; per l'altre l'emprobriment de la societat obligà a renunciar a una sèrie de comoditats i gustos dels que en altre temps s'havia gaudit. Això féu que els banys s'anessin tornant cada cop més rars. Així i tot eren corrents a Bizanci on es mantingué la tradició romana, bé que cada vegada més esmorteïda: Constantí inaugurà els banys de Zeuxippus; al segle VIè Justí II va restaurar, també a Bizanci, els de Taurus que, en honor de la seva esposa

tes provistes de tines on, els dies assenyalats, es podien preparar banys pels monjos.

A més dels monestirs i dels palaus hi havia els banys públics: a les nacions cristianes s'anaren perdent; es conservaren, i es conserven encara, als països àrabs. Per això, probablement, se n'han dit erròniament banys "àrabs": un dels més complets que es conserva és el de Girona, edifici romànic del segle XII. N'hi havia arreu: l'any 1292 a Pa-

cena del bany de Jesús. Nosaltres, però, sí que voldríem extreure'n el següent missatge: Que als que ens sentim cristians ens recordi que és amb el naixement de Jesús que comença la nostra redempció i amb aquest bany l'alliberament de la nostra sutzura espiritual. I a tots incitant-nos a menar una vida més neta, ens augmenti la felicitat que aquests dies mútuament ens desitgem.